

Др Небојша Раичевић*
Ванредни професор Правног факултета,
Универзитет у Нишу

НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 341.645(4-672EU)

Рад примљен: 01.09.2014.

Рад прихваћен: 01.12.2014.

ДЕЈСТВО ОДЛУКЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ПРАВДЕ О ПРЕТХОДНОМ ПИТАЊУ**

Апстракт: Интерпретативна пресуда Суда правде је обавезна за национални суд који је поставио претходно питање, као и за судове надлежне да у главном предмету одлучују по правним лековима. Када је у питању дејство интерпретативне пресуде на остале националне судове, ту још увек постоје извесна неслагања. Пресуде којима се тумачи право ЕУ, по правилу, имају ретроактивно дејство, с тим што Суд правде то дејство може ограничити само на будуће ситуације. И пресуда о оцени ваљаности аката донета у претходном поступку везује национални суд који је поставио питање, као и судове који одлучују по правним лековима. Тој пресуди се не оспорава ни *erga omnes* дејство. Пресуда о оцени ваљаности, такође, има ретроактивно дејство које из оправданих разлога може бити ограничено.

Кључне речи: Суд правде, претходно питање, национални судови, дејство пресуде у главном поступку, дејство пресуде *erga omnes*, временско дејство пресуде.

1. Увод

Право Европске уније примењују судови те организације, али и сви национални судови држава чланица. Заправо, национални судови су примарни заштитници правног поретка Европске уније. Како би им се олакшало вршење те функције, оснивачки уговори су овластили националне судове да од судских органа ЕУ траже помоћ приликом примене права ЕУ. Та сарадња националних судова и судских органа

*raicko@prafak.ni.ac.rs

** Рад је резултат истраживања на пројекту: „Усклађивање права Србије са правом Европске уније“, који финансира Правни факултет Универзитета у Нишу у периоду 2013–2018 године.

ЕУ одвија се кроз поступак одлучивања о претходним питањима, тј. претходни поступак (енг. *preliminary ruling procedure*).

Поступак одлучивања о претходним питањима иницијално је био предвиђен чл. 177. (који је касније постао чл. 234) Уговора о оснивању ЕЕЗ.¹ Данас је та надлежност Суда правде регулисана чл. 267. Уговора о функционисању Европске уније (УФЕУ). Иако постоји више од шест деценија, поступак одлучивања о претходним питањима није битније мењан. У суштини, он омогућава судовима држава чланица да приликом примене права ЕУ затраже од Суда правде помоћ око тумачења тог права или његово изјашњење о ваљаности неког акта усвојеног од стране европских институција.

Уколико национални суд има нејасноће поводом примене и тумачења права ЕУ, он ће застати са поступком и обратити се Суду у Луксембургу како би од њега добио разјашњење тих спорних правних питања. Према слову оснивачких уговора, постоје две врсте претходних питања: питање тумачења и питање ваљаности. Код прве врсте питања, национални суд се обраћа Суду правде и од њега тражи да утврди значење неке одредбе оснивачког уговора или секундарног акта. Када је, пак, у питању оцена ваљаности, национални судови од Суда у Луксембургу захтевају да оцени правну ваљаност акта усвојеног од стране институција или тела ЕУ.

Врло важан проблем код претходног поступка јесте утврђивање правног дејства пресуде донете у том поступку. Први сегмент тог проблема тиче се дејства пресуде у главном поступку у којем је иницирано претходно питање, други се односи на учинак те пресуде на остале националне судове, док се последњи сегмент тиче временског дејства такве пресуде. У овом раду се разматрају сва три сегмента тог проблема, при чему се они сагледавају посебно за сваку од две врсте одлука о претходном питању (тумачење права и оцена ваљаности аката).

2. Дејство одлуке о тумачењу

Уколико имају недоумице у погледу значења неке одредбе права ЕУ, национални судови су овлашћени да од Суда правде затраже њено тумачење. Према чл. 267. УФЕУ, национални судови могу затражити тумачење одредби оснивачких уговора и аката донетих од стране институција, органа или тела ЕУ. Одлуку о тумачењу Суд правде доноси, по правилу, у форми пресуде (интерпретативна пресуда). Изузетно, одлука

¹ Та врста надлежности била је предвиђена и чл. 41. Уговора о оснивању Европске заједнице за угаљ и челик и чл. 150. Уговора о оснивању ЕВРОАТОМ-а.

се доноси у форми образложеног решења, и то онда уколико је питање постављено у претходном поступку идентично питању о којем је Суд већ одлучивао, када се одговор на постављено питање може јасно извести из постојеће судске праксе, или када не постоји разумна сумња о томе какав ће одговор Суда бити.²

Оснивачки уговори не садрже изричита правила која регулишу правно дејство одлуке донете у претходном поступку по захтеву за тумачење права ЕУ. Зато се одговор о дејству те одлуке, пре свега, мора потражити у судској пракси и доктрини.

2.1. Дејство у главном поступку пред националним судом

Интерпретативна пресуда Суда правде је обавезна за национални суд који је упутио претходно питање.³ Обавезност интерпретативне пресуде у главном поступку значи да национални суд мора пресудити главни спор примењујући право ЕУ на начин на који га је Суд правде протумачио. То је и разумљиво, јер спремност националног суда да се обрати Суду правде подразумева и његову спремност да касније примени добијено тумачење (Schermers, Waelbroeck, 2001: 304).

Одлуком о претходном питању није обавезан сам суд који је питање упутио, већ су њоме везани и сви национални судови који буду одлучивали у каснијим фазама у том предмету (Lenaerts, Arts, Maselis, 2006: 193). То могу бити судови који одлучују по жалби, када је претходно питање упутио суд који је одлучивао у првој инстанци. Такође, то могу бити и нижи судови уколико се предмет враћа њима на поновно одлучивање, без обзира да ли је претходно питање упутио жалбени суд или нижи суд на чију одлуку је уложена жалба.

За националне судове није обавезна само изрека пресуде о тумачењу, већ и њено образложење (Thomas, 2001: 110). Суд правде је истакао да оперативни део пресуде мора бити тумачен у складу са релевантним деловима образложења.⁴

Међутим, чињеница да је национални суд упутио претходно питање и добио одговор не значи да он има апсолутну обавезу да примени право ЕУ, чије је тумачење затражио. Уколико национални суд касније (можда баш

2 Чл. 99. Пословника Суда правде.

3 Case 29/68, Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH v. Hauptzollamt Saarbrücken, para. 3; Case 69/85, Wünsche Handelsgesellschaft GmbH & Co. v. Federal Republic of Germany, para. 13; Case 52/76, Luigi Benedetti v. Munari F.lli s.a.s., para. 26.

4 Case 135/77, Robert Bosch GmbH v. Hauptzollamt Hildesheim, para. 4.

захваљујући одговору Суда правде) дође до закључка да треба применити унутрашњи пропис, а не право ЕУ, он је слободан да тако и поступи јер о томе које ће право применити одлучује самостално национални суд применом правила домаћег права.⁵

Такође, национални суд који је поставио претходно питање не мора применити интерпретативну пресуду Суда правде уколико има потребу да постави ново претходно питање.⁶ У тој ситуацији он ће поново упутити питање Суду правде и сачекати његов нови одговор. Ту могућност могу користити и судови који одлучују у каснијим фазама поступка у датом предмету. Међутим, странке у главном поступку пред националним судом немају право да траже тумачење пресуде о претходном питању или њену ревизију.⁷ Дакле, једино национални судови могу Суду правде упутити ново претходно питање. То ће бити оправдано уколико национални суд „наиђе на тешкоће у разумевању или примени пресуде, када упутити ново правно питање Суду или када упутити нове аргументе који могу довести до тога да Суд да различит одговор на раније упућено питање“.⁸

Уколико национални суд не поступи ни на један од два напред наведена начина, већ одлучи да примени право ЕУ, он то право мора применити на начин интерпретиран од стране Суда правде.

Уколико не поступи у складу са интерпретативном пресудом Суда правде, то може бити разлог за укидање или преиначење одлуке националног суда у поступку по интерним правним лековима. Поред тога, такав поступак

5 Case 29-68, *Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH v Hauptzollamt Saarbrücken*, para. 3. Као пример за ситуацију где је национални суд након добијања одговора на постављено претходно питање, ипак, одлучио да примени домаће право, можемо навести понашање Касационог суда Француске у предмету *Vito Inzirillo*. Поступајући по захтеву Касационог суда Француске, Суд правде је закључио да „национално право које у држави чланици даје право на новчани додаток хендикепираним малолетним особама држављанима те државе чланице који ту имају пребивалиште, примењује се такође и на хендикепирану малолетну особу држављанина друге државе чланице иако оно никад није радила у држави која је усвојила ту легислативу, али која живи у тој држави чланици и зависно је од свог оца који је ту запошљен као радник у смислу поменуте регулативе“ (Регулатива бр. 1408-71) - Case 63-76, *Vito Inzirillo v Caisse d'allocations familiales de l'arrondissement de Lyon*, para. 22. Након тога, француски суд је одлучио да у датој ситуацији није примењиво комунитарно право, већ домаће право према којем је новчани додаток за малолетне особе са хендикепом припадао само француским држављанима (Nyikos, 2003: 401).

6 Case 29/68, *Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH v. Hauptzollamt Saarbrücken*, para. 3; Case 40/70, *Sirena Srl v Eda Srl and others*, Order of the Court.

7 Case 40/70, *Sirena Srl v Eda Srl and others*, Order of the Court; Case C-116/96 REV, *Reisebüro Binder GmbH*, Order of the Court, paras. 8–9;

8 Case C-466/00, *Arben Kaba v Secretary of State for the Home Department*, para. 39.

националног суда представља и повреду права ЕУ, што може довести до покретања поступка против државе чланице због непоштовања обавеза (чл. 258–260 УФЕУ).

2.2. Дејство *erga omnes*

Као што је напред речено, национални суд је обавезан да у предмету у којем се поставило претходно питање поступи у складу са тумачењем садржаним у пресуди Суда правде. Поставља се питање да ли интерпретативна пресуда везује тај и остале националне судове и у свим сродним будућим случајевима. Суд правде се до сада о томе није изричито изјашњавао, док је доктрина по том питању подељена.

Ни у једној одлуци Суда правде није експлицитно апострофирано *erga omnes* дејство интерпретативних пресуда. Ипак, постоје неке његове пресуде које садрже одређена појашњења која се тичу домаћаја тумачења датих приликом одлучивања о претходном питању. У првој од њих, Суд правде је одбио да пружи тражено тумачење у вези са директном применом чл. 12. Уговора о ЕЕЗ, са образложењем да се о том питању већ изјаснио у раније вођеном поступку. У образложењу те пресуде, Суд правде је национални орган који је поставио претходно питање упутио на тај ранији случај.⁹ У предмету *CILFIT*, Суд правде је поновио своје становиште из предмета *Da Costa*, додавши да је такво поступање нарочито оправдано када је „постављено питање суштински идентично са питањем које је већ било предмет претходног одлучивања у сличном случају“. Међутим, Суд из Луксембурга је сада отишао корак даље, истакавши да се национални судови могу ослонити на ранија тумачења, чак и када је претходно питање постављено у другој врсти правног поступка, па и онда када постављена питања нису потпуно идентична.¹⁰ Међутим, у обе ове пресуде потврђено је да и у таквим ситуацијама национални судови имају пуну слободу да Суду правде упуте ново претходно питање.¹¹

Из наведене судске праксе може се закључити да национални судови имају две опције на располагању: да поступе по ранијем тумачењу Суда правде, или да му упуте ново претходно питање. Дакле, национални судови не могу протумачити право ЕУ ни на један други начин осим онако како га

9 Joined cases 28 to 30/62, *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV v Netherlands Inland Revenue Administration*.

10 Case 283/81, *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health*, paras. 13–14.

11 Joined cases 28 to 30/62, *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV v Netherlands Inland Revenue Administration*; Case 283/81, *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health*, para. 15.

је протумачио Суд правде. Уколико не желе да примене раније тумачење, они морају затражити ново тумачење Суда правде.

У доктрини су мишљења подељена око *erga omnes* дејства интерпретативних пресуда. Једна део доктрине сматра да ове пресуде немају опште дејство, већ стварају обавезу једино за национални суд који је упутио претходно питање. Међутим, број присталица таквог схватања је све мањи.

Друга група теоретичара сматра да пресуде о тумачењу донете у претходном поступку имају *erga omnes* учинак (Hartley, 1998: 277). Као један од аргумената за такво схватање наводи се декларативни карактер датог тумачења. Тумачење Суда правде не установљава никакво ново правило, већ само појашњава како постојећа правила треба схватити (Lang, 2011: 93). На тај начин тумачење Суда правде постаје интегрални део тих правила, и то од њиховог ступања на снагу (Lenaerts, Arts, Maselis, 2006: 195; Broberg, Fenger, 2014: 451). Поред тога, наводи се да и јединствена примена права ЕУ, као циљ претходног поступка, потврђује тезу о *erga omnes* дејству интерпретативних пресуда. Да би се тај циљ постигао, тумачење права ЕУ дато у претходном поступку мора имати опште дејство и везивати све судове који примењују право ЕУ (Lenaerts, Arts, Maselis, 2006: 195–196; Broberg, Fenger, 2014: 452). Могућност субјекта који нису учесници у главном поступку (државе чланице, Комисија, Савет, Европски парламент или друга тела ЕУ) да у претходном поступку изнесу своја ставове наводи се као још један доказ да интерпретативна пресуда треба имати опште дејство, јер мора постојати логична веза између процедуре у претходном поступку и домашаја пресуде која је у том поступку донета (Lenaerts, Arts, Maselis, 2006: 195).

У оквиру овог доктринарног правца може се издвојити и схватање према којем интерпретативне пресуде имају фактичко *erga omnes* дејство, које се може упоредити са *erga omnes* дејством пресуда највиших националних судова у континенталним правним системима (Broberg, Fenger, 2014: 452; Dausies, 1986: 574; Meškić, Samardžić, 2012: 451). Иако оне нису формално правно обавезујуће за националне судове, они их поштују имајући у виду ауторитет суда који их је донео и уважавајући реалност да он од њих неће лако одступити. Национални судови, по правилу, узимају у обзир ранија тумачења Суда правде која су им путем интерпретативних пресуда наметнута на посредан начин и тако постају саставни део принципа права ЕУ (Кнежевић Предић, Радивојевић, 2009: 178).

Чини се да је најприхватљивије становиште према којем пресуда о тумачењу има фактичко *erga omnes* дејство. Национални судови не могу једноставно занемарити ранија тумачења Суда правде. Они морају поступити према

ранијој интерпретативној пресуди или упутити ново претходно питање. Национални судови су аутономни у оцени да ли је претходно питање које се пред њима појавило идентично (слично) ранијем претходном питању или је пак сасвим ново, па самим тим имају и пуну слободу да одлуче да ће се обратити Суду правде. Тиме је обавеза националних судова да у сличним случајевима следе раније интерпретативне пресуде у одређеној мери девалвирана (Schermers, Waelbroeck, 2001: 305). Ипак, то никако не значи да ће национални судови отклонити примену ранијих тумачења Суда правде, већ је само одложити. Иако пресуде Суда правде немају карактер прецедената, мала је вероватноћа да ће он изменити своја ранија схватања.

2.3. Временско дејство

Оснивачки уговори не садрже ниједно правило које на експлицитан начин регулише временско дејство интерпретативних пресуда донетих у претходном поступку. Због тога је временско дејство тих пресуда разрешено кроз јудикатуру Суда из Луксембурга.

Пракса Суда правде по питању временског дејства интерпретативних пресуда је недвосмислена. У већем броју пресуда је истакнуто да тумачење правила која Суд даје „објашњавају и одређују значење и домашај тог правила онако како се оно мора или је морало бити схваћено и примењено од момента његовог ступања на снагу. Дакле, протумачено правило може, и мора, бити примењено од судова чак и на односе који су настали и успостављени пре доношења пресуде којом је одговорено на захтев за тумачење“.¹² Из овога се јасно може закључити да тумачења дата у претходном поступку имају ретроактивно дејство (*ex tunc*), што значи да се примењују на све ситуације настале након усвајања тумаченог правила. Дакле, интерпретативне пресуде не стварају обавезе само за убудуће (*ex nunc*), већ се њихово дејство проширује и на односе настале пре доношења пресуде.

Ипак, ретроактивно дејство пресуда донетих у претходном поступку нема апсолутни учинак. Тумачења права ЕУ немају утицај на оне одлуке националних органа које су већ постале правоснажне пре усвајања пресуде Суда правде.¹³ Тиме је у потпуности очувано начело правне сигурности

12 Case 24/86, Vincent Blaziot v University of Liège and others, para. 27; Case C-262/96, Sema Sürül v Bundesanstalt für Arbeit, para. 107; Case C-347/00, Ángel Barreira Pérez v Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) and Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS), para. 44.

13 Case C-126/97, Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV, para. 46; Case C-224/01, Gerhard Köbler v Republik Österreich, para. 38; Case C-234/04, Rosmarie Kapferer v Schlank & Schick GmbH, para. 20.

и правило *res judicata* као важна манифестација тог начела. Ако пак национално право допушта могућност да се поново покрене поступак који је већ окончан правоснажном одлуком, национални орган је обавезан да то учини уколико је та одлука заснована на тумачењу права ЕУ које није у складу са тумачењем датим у интерпретативној пресуди Суда правде, под условом да се тиме не штети интересима трећих субјеката.¹⁴

Поред искључења дејства у односу на правоснажно окончане националне поступке, постоји још један вид лимитирања ретроактивног дејства интерпретативних пресуда. Због штетних последица које њихово ретроактивно дејство може имати на поједине субјекте, Суд правде је у одређеним ситуацијама на *ad hoc* основи ограничавао *ex tunc* учинак својих пресуда. Суд је први пут тако поступио 1976. године у случају *Defrenne*. У том предмету стјуардеса Дефрен се обратила белгијском суду због тога што је примала мању зараду од својих колега стјуарта. Белгијски суд је упутио претходно питање Суду правде како би добио појашњење да ли тадашњи чл. 119. Уговора о ЕЕЗ производи директно дејство. Суд правде је одговорио позитивно, што је имплицирало да мушкарци и жене треба да примају исту зараду за исти рад. С обзиром на то да би ретрокативна примена тог тумачења наметнула обавезу свим послодавцима који су другачије обрачунавали зараду да својим радницама исплате целокупну закинуту разлику, Суд правде је искључио примену тог тумачења за период пре усвајања пресуде.¹⁵

Ограничење временског дејства интерпретативне пресуде може одредити само Суд и то истом пресудом којом даје тумачење. Национални судови нису овлашћени да уводе временска ограничења, јер би то нарушило једнообразну примену права ЕУ.¹⁶ Ограничење *ratione temporis* дејства интерпретативне пресуде не може извршити ни национални законодавац (*Lenaerts, Arts, Maselis, 2006: 197*). Уколико национални суд има нејасноће око домашаја временског ограничења дејства пресуде, он може покренути нови претходни поступак како би од Суда правде добио појашњење тог домашаја.¹⁷

Треба рећи да је ограничење временског дејства интерпретативних пресуда редак изузетак у пракси Суда. Такав карактер временског ограничења

14 Case C-453/00, *Kühne & Heitz NV v Produktschap voor Pluimvee en Eieren*, paras. 25–27.

15 Case 43/75, *Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*.

16 Joined cases 66, 127 and 128/79, *Amministrazione delle Finanze v Srl Meridionale Industria Salumi, Fratelli Vasanelli and Fratelli Ultrocchi*, para. 11.

17 Case C-109/91, *Gerardus Cornelis Ten Oever v Stichting Bedrijfspensioenfonds voor het Glazenwassers- en Schoonmaakbedrijf*, paras. 15-20; Case C-110/91, *Michael Moroni v Collo GmbH*, paras. 27–33.

Суд је нагласио у већем броју пресуда, истичући да „једино изузетно, примењујући опште начело правне сигурности уграђено у комунитарни правни поредак, Суд може ограничити могућност сваког заинтересованог лица да се позове на одредбу онако како је она протумачена ради довођења у питање правног односа успостављеног у доброј вери“.¹⁸ Приликом одлучивања о ограничењу временског дејства пресуде, Суд правде је опрезно вагао „практичне последице“ њене ретроактивне примене и очување „објективности права“.¹⁹

Чак и у ситуацијама када је Суд правде начелно искључио ретроактивно дејство пресуде, он је допуштао да се субјекти који су пре њеног доношења покренули релевантне националне правне поступке могу позвати на тумачења садржана у пресуди. Изузимање ових субјеката од временског ограничења дејства пресуде врши се како им се не би угрозила заштита права загрантованих правом ЕУ.²⁰

3. Дејство одлуке о оцени ваљаности акта

Претпоставка је да су секундарни акти усвојени од стране институција ЕУ ваљани, те их органи држава чланица као такве морају примењивати. Уколико неки учесник у поступку пред националним судом оспори ваљаност секундарног акта, тај суд може одбацити те тврдње, тј. утврдити ваљаност оспореног акта, и применити га у том конкретном спору. Међутим, национални суд никако нема овлашћење да самостално утврди неваљаност неког секундарног акта из домена права ЕУ. Уколико постоји сумња у правну ваљаност неког акта, национални суд је дужан да се претходним питањем обрати Суду правде и од њега затражи коначано разрешење тог проблема.²¹ Суд правде у претходном поступку доноси одлуку у којој даје оцену ваљаности оспореног акта.

18 Case 24/86, *Vincent Blaziot v University of Liège and others*, para. 28; Case C-163/90, *Administration des Douanes et Droits Indirects v Léopold Legros and others*, para. 30; Case C-415/93, *Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA v Jean-Marc Bosman and others and Union des associations européennes de football (UEFA) v Jean-Marc Bosman*, para. 142; Case C-228/05, *Stradasfalti Srl v Agenzia delle Entrate - Ufficio di Trento*, para. 72.

19 Case 24/86, *Vincent Blaziot v University of Liège and others*, para. 30; Case C-163/90, *Administration des Douanes et Droits Indirects v Léopold Legros and others*, para. 30; Case C-228/05, *Stradasfalti Srl v Agenzia delle Entrate - Ufficio di Trento*, para. 72.

20 Case 43/75, *Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, para. 75; Case C-262/96, *Sema Sürül v Bundesanstalt für Arbeit*, para. 112.

21 Тај принцип је утврђен у познатом случају *Foto-Frost*, када је Суд правде истакао да национални судови нису овлашћени да самостално утврде да је неки акт усвојен

3.1. Дејство у главном поступку пред националним судом

Када је национални суд затражио оцену ваљаности неког акта, Суд правде у претходном поступку може оценити да нема разлога да акт прогласи неваљаним или, пак, прихватити наведне аргументе и акт оценити као неваљан. За национални суд који је упутио претходно питање, пресуда Суда правде је и у једној и у другој ситуацији обавезујућа.

У првој ситуацији, када сматра да ни један од наведених разлога²² не доводи у питање ваљаност оспораваног акта, Суд правде у својој пресуди не користи позитивну констатацију да је акт правно ваљан, већ, употребљава негативну формулацију, истичући да током преиспитвања он није нашао ништа што би утицало на ваљаност тог акта.²³ С обзиром на то да није утврђена неваљаност акта, национални суд који је поставио претходно питање мора у том конкретном предмету испоштовати такву одлуку Суда и применити оспоравани акт. И сам Суд правде је својим пресудама потврдио такву обавезу националних судова, истакавши да „пресуда којом Суд одлучује у претходном поступку... о ваљаности неког акта институције Заједнице... обавезује национални суд приликом доношења одлуке у главном поступку“.²⁴

Међутим, уколико национални суд сматра да постоји још неки разлог за неваљаност акта изван оних које је навео у свом претходном питању, он може, пре него што донесе пресуду, покренути нови претходни поступак пред Судом правде и новим аргументима оспоравати ваљаност истог акта. У тој ситуацији национални суд неће применити првобитну пресуду Суда правде, већ ће сачекати нову оцену ваљаности. Међутим, мора се нагласити

од стране ЕУ (ЕЗ) неваљан; Case 314/85, *Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost.*, paras. 17–20.

22 Оснивачки уговори нити било који други акт не прописују да ли се Суд правде приликом оцене ваљаности акта мора држати искључиво оних разлога које је навео национални суд, или је овлашћен да по сопственој иницијативи испита и друге разлоге неваљаности. У пракси, Суд правде, углавном, испитује само разлоге наведене од стране националног суда; (Сарета, 2011: 69).

23 Видети пресуде у следећим предметима: Case C-323/88, *SA Sermes v Directeur des services des douanes de Strasbourg*; Joined Cases C-362/07 and C-363/07, *Kip Europe SA and Others and Hewlett Packard International SARL v Administration des douanes - Direction générale des douanes et droits indirects*; Case C-14/10, *Nickel Institute v Secretary of State for Work and Pensions*. Одлука Суда правде у овој ситуацији нема последице *res iudicata* да је испитивани акт правно ваљан. Употребом наведне формулације, Суд себи оставља отворена врата да у неком новом поступку (који може покренути чак и исти национални суд) утврди неваљаност тог акта; (Broberg, Fenger, 2014: 449).

24 Case 69/85, *Wünsche Handelsgesellschaft GmbH & Co. v Federal Republic of Germany*, para. 13.

да национални суд том приликом нема право да на било који начин оспорава пресуду Суда правде донету у првобитном претходном поступку. У предмету *Wünsche II* се јасно истиче да „није допуштено користити право упућивања новог претходног питања Суду као средство оспоравања ваљаности претходно донете пресуде, јер би то довело у питање поделу надлежности између националних судова и Суда правде установљену чл. 177. Уговора. ...одлука Суда о претходном питању не потпада под акте институција Заједнице чија се ваљаност може испитивати у поступку према члану 177“.²⁵

И у другој ситуацији, када Суд правде неки акт прогласи неваљаним, његова пресуда је обавезна за национални суд. Он је дужан да приликом решавања спора поводом којег се појавило претходно питање не примени оспоравани акт. Треба рећи да тај суд (а и сваки други национални суд) може пред Судом правде покренути нови предходни поступак „уколико се појаве питања која се тичу основа, домаћаја и могућих последица раније утврђене неваљаности“.²⁶ Наравно, ни у тој ситуацији национални суд не може оспоравати саму пресуду Суда правде којом је акт проглашен неваљаним, већ само тражити њено појашњење. Дакле од Суда правде се не може тражити да акт који је већ прогласио неваљаним сада новом пресудом прогласи ваљаним.

Као и пресуда о тумачењу, и пресуда Суда правде о оцени ваљаности аката, везује и све националне судове који у том предмету поступају у наредним фазама поступка. Ово правило се примењује без обзира да ли је Суд правде утврдио ваљаност или неваљаност оспораваног акта.

3.2. Дејство *erga omnes*

Какво ће бити дејство пресуде о оцени ваљаности аката према осталим судовима, зависи од исхода те оцене. То дејство се разликује у зависности од тога да ли је Суд правде оценио акт ваљаним или неваљаним.

Уколико је Суд правде оспоравни акт оценио ваљаним, таква пресуда је обавезна само у предмету пред националним судом у којем је иницирана

²⁵ Case 69/85, *Wünsche Handelsgesellschaft GmbH & Co. v Federal Republic of Germany*, paras. 15–16.

²⁶ Case C-66/80, *SpA International Chemical Corporation, Rome v. Amministrazione delle Finanze dello Stato*, para. 14. Као пример за ту ситуацију можемо навести случај *Pinna II*, када је од Суда правде тражено да појасни домаћај и последице ранијег проглашења чл. 73.(2) Регулative бр. 1408/71 неваљаним у пресуди донетој у претходном поступку у предмету *Pinna*; Case 359/87, *Pietro Pinna v Caisse d'allocations familiales de la Savoie* и Case 41/84, *Pietro Pinna v Caisse d'allocations familiales de la Savoie*.

оцена ваљаности, а не и у осталим случајевима. Национални судови у својим будућим предметима могу поново поставити питање ваљаности тог акта, наводећи неке друге аргументе за његову неваљаност. Суд правде је приликом нове оцене ваљаности потпуно слободан, тако да он сада тај акт може прогласити и неваљаним, уколико новонаведени аргументи поткрепљују такав закључак.

Када је у питању *erga omnes* дејство пресуде којом је неки акт оцењен као неваљан, чини се да је ту став Суда правде јасан. У предмету *International Chemical Corporation* он је истакао да „иако је пресуда Суда, донета у поступку према члану 234 Уговора о ЕЗ којом се поништава акт органа Заједнице... упућена непосредно националном суду који је поставио питање Суду правде, таква пресуда је довољан разлог за сваки други национални суд да те акте сматра ништавим приликом доношења своје пресуде“.²⁷ Хартли сматра да наведена пресуда садржи у себи снажан наговештај да је одлука о неваљаности обавезујућа и за остале националне судове, изузев уколико Суд правде, поступајући по неком каснијем захтеву, не укине одлуку о претходном питању, што је мало вероватно да ће се десити (Hartley, 1998: 393). Уколико неки национални суд, ипак, затражи оцену ваљаности акта који у ранијем претходном поступку проглашен неваљаним, Суд правде одбија да одговори на такво претходно питање.²⁸

У поменутом предмету, Суд правде је навео два аргумента за апсолутно дејство својих пресуда о оцени ваљаности аката.²⁹ Најпре, Суд је такво дејство правдао сврхом претходног поступка која се огледа у осигурању једнообразне примене права ЕУ од стране националних судова. Уколико би након утврђивања неваљаности неког акта остали национални судови њега и даље сматрали правом које производи правне учинке, онда би право ЕУ имало различите последице за различите субјекте (Ћарета, 2011: 71). Други аргумент на којем је Суд базирао *erga omnes* дејство пресуде јесте поштовање начела правне сигурности. Уколико би остали национални судови наставили да примењују акт који је оглашен неваљаним, то би довело до озбиљне правне несигурности.

Из напред наведеног се може закључити да онда, када Суд правде у претходном поступку оцени да неки правни акт није ваљан, тај акт више

27 Case C-66/80, SpA International Chemical Corporation, Rome v. Amministrazione delle Finanze dello Stato, para. 13.

28 C-74/99, The Queen v. Secretary of State for Health and Others (ex parte: Imperial Tobacco Ltd and Others).

29 Case C-66/80, SpA International Chemical Corporation, Rome v. Amministrazione delle Finanze dello Stato, paras. 11–12.

није примењив, што значи да се постиже иста правна последица као и код поништаја акта (Mathijssen, 2004: 125).

На крају, треба појаснити још једну ситуацију. Уколико Суд правде прогласи неку одредбу права ЕУ неваљаном, то не даје право националним судовима да самостално прогласе неваљаном аналогну одредбу другог акта. У предмету *Schul* холандски суд последње инстанце је упитао Суд правде да ли национални суд може самостално огласити неку одредбу неваљаном по основу аналогије са сличном одредбом коју је Суд правде раније огласио неваљаном, или се за то, ипак, мора обратити Суду у Луксембургу. У том предмету се пред холандским судом поставило питање на коју цену треба зарачунати порез за увоз шећера из Бразила (да ли на CIF увозну цену или репрезентативну цену). Регулative Савета бр. 1785/81 из 1981. године и 3290/94 из 1994. године прописивале су да се тај порез треба платити на CIF увозну цену, док је имплементирајућа Регулative Комисије бр. 1423/95 из 1995. године, пак, предвидела да се увозни порез обрачунава на репрезентативну цену. Суд правде је исти такав проблем већ разматрао у вези са начином обрачуна пореза на увоз живинског меса. И у тој области су постојале регулативе Савета и Комисије које су садржале истоветна правила као и регулативе које су регулисале увоз шећера. Решавајући претходно питање, Суд правде је прогласио одредбе о начину обрачуна пореза за увоз живинског меса садржане у имплементирајућој регулативи Комисије неваљаним.³⁰ Због тога је холандски суд који је одлучивао о начину опорезивања увозног шећера затражио мишљење да ли он, по аналогији, може одбити да примени одредбе Регулative бр. 1423/95 о начину обрачуна пореза на увезени шећер. Међутим, Суд правде је истакао да због једнообразне примене комунитарног права и поштовања начела правне сигурности само он може прогласити комунитарне акте неваљаним, упркос чињеници да би та процедура пред националним судовима била краћа.³¹

3.3. Временско дејство

Захваљујући Суду правде, постоје прилично јасна правила о временском дејству пресуде о оцени ваљаности аката. Суд је та правила изложио у пресуди донетој у предмету *Roquette Frères SA* из 1994. године.³² Пошто су та

30 Case C-317/99, *Kloosterboer Rotterdam BV v Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij*.

31 Case C-461/03, *Gaston Schul Douane-expediteur BV v Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*, paras. 15-25.

32 Case C-228/92, *Roquette Frères SA v Hauptzollamt Geldern*, paras. 17-30.

правила скоро идентична онима која се примењују код временског дејства интерпретативних пресуда, она неће бити понављана на овом месту.

Из досадашње праксе Суд правде може се приметити да је лакше прибегавао искључењу ретроактивног дејства пресуда о оцени ваљаности аката, него што је то чинио код пресуда о тумачењу. Разлог за то је чињеница што су се субјекти легитимно уздали у важеће правне норме (Steiner, Woods, 2003: 571), па је Суд настојао да одржи на снази односе који су произашли из тих правних норми које су тек касније проглашене неваљаним.

4. Закључак

Претходни поступак представља врло важан инструмент у процесу примене права ЕУ. Пресуде Суда правде донете приликом решавања претходних питања представљају драгоцену помоћ националним судовима за правилну примену права ЕУ. Оснивачки уговори, као ни општи акти који уређују функционисање Суда правде, не садрже правила која регулишу дејство пресуда донетих у претходном поступку. Суд правде је својом праксом изградио нека правила која уређују дејство пресуда донетих у претходном поступку. Та правила омогућавају спровођење донетих пресуда, али још увек постоје одређене дилеме, нарочито у погледу *erga omnes* дејства пресуда.

Због далекосежних практичних последица које одлуке донете у претходном поступку имају за функционисање правног поретка ЕУ, чини се да је питање њиховог дејства требало регулисати оснивачким уговорима, или макар интерним актима Суда правде. Можда је у почетним деценијама функционисања овог механизма било тешко општим актима створити прецизна и трајна правила о дејству пресуда донетих у претходном поступку. Због тога је разумљиво што је у том периоду остављено Суду правде да самостално изгради та правила, јер је то флексибилнији начин који је више одговарао том периоду. Међутим, мало изненађује што ниједна од бројних реформи оснивачких уговора и интерних аката Суда правде, нарочито оне најновије, није посветила пажњу регулисању дејства одлука донетих у претходном поступку. Чини се да то питање заслужује да буде обухваћено будућим реформама поменутих општих аката.

Литература

Broberg M., Fenger N. (2014). *Preliminary References to the European Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press

Case 135/77, Robert Bosch GmbH v Hauptzollamt Hildesheim, ECR [1978], p. I-855

Case 24/86, Vincent Blaizot v University of Liège and others, ECR [1988], p. I-379

Case 283/81, Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health, ECR [1982], p. I-3415

Case 29/68, Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH v Hauptzollamt Saarbrücken, ECR [1969], p. I-165

Case 314/85, Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost., ECR [1987], p. I-4199

Case 359/87, Pietro Pinna v Caisse d'allocations familiales de la Savoie, ECR [1989], p. I-585

Case 40/70, Sirena Srl v Eda Srl and others, Order of 18 October 1979, ECR [1979], p. I-3169

Case 41/84, Pietro Pinna v Caisse d'allocations familiales de la Savoie, ECR [1986], p. I-1

Case 43/75, Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena, ECR [1976], I-455

Case 52-76, Luigi Benedetti v Munari F.lli s.a.s., ECR [1977], p. I-163

Case 63-76, Vito Inzirillo v Caisse d'allocations familiales de l'arrondissement de Lyon, ECR [1976], p. I-2057

Case 69/85, Wünsche Handelsgesellschaft GmbH & Co. v Federal Republic of Germany, ECR [1986], p. I-947

Case C-109/91, Gerardus Cornelis Ten Oever v Stichting Bedrijfspensioenfonds voor het Glazenwassers- en Schoonmaakbedrijf, ECR [1993], p. I-4879

Case C-110/91, Michael Moroni v Collo GmbH, ECR [1993], p. I-6591

Case C-116/96 REV, Reisebüro Binder GmbH, Order of 28 April 1998, ECR [1998], p. I-1889

Case C-126/97, Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV, ECR [1999], p. I-3055

Case C-14/10, Nickel Institute v Secretary of State for Work and Pensions, ECR [2011], p. I-6609

Case C-163/90, Administration des Douanes et Droits Indirects v Léopold Legros and others, ECR [1992], p. I-4625

Case C-224/01, Gerhard Köbler v Republik Österreich, ECR [2003], p. I-10239

Case C-228/05, Stradasfalti Srl v Agenzia delle Entrate - Ufficio di Trento, ECR [2006], p. I-8391

Case C-228/92, Roquette Frères SA v Hauptzollamt Geldern, ECR [1994], p. I-1445

Case C-234/04, Rosmarie Kapferer v Schlank & Schick GmbH, ECR [2006], p. I-2585

Case C-262/96, Sema Sürül v Bundesanstalt für Arbeit, ECR [1999], p. I-2685

Case C-317/99, Kloosterboer Rotterdam BV v Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, ECR [2001], p. I-09863

Case C-323/88, SA Sermes v Directeur des services des douanes de Strasbourg, ECR [1990], p. I-3027

Case C-347/00, Ángel Barreira Pérez v Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) and Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS), ECR [2000], p. I-8191

Case C-415/93, Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA v Jean-Marc Bosman and others and Union des associations européennes de football (UEFA) v Jean-Marc Bosman, ECR [1995], p. I-4921

Case C-453/00, Kühne & Heitz NV v Produktschap voor Pluimvee en Eieren, ECR [2004], p. I-837

Case C-461/03, Gaston Schul Douane-expediteur BV v Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, ECR [2005], p. I-10513

Case C-466/00, Arben Kaba v Secretary of State for the Home Department, ECR [2003], p. I-2219

Case C-66/80, SpA International Chemical Corporation, Rome v. Amministrazione delle Finanze dello Stato, ECR [1983], p. I-1191

Case C-74/99, The Queen v. Secretary of State for Health and Others (ex parte: Imperial Tobacco Ltd and Others), ECR [2000], p. I-8599

Ćapeta, T. (2011). Prethodni postupak za ocjenu valjanosti kao dio mehanizma sudskog nadzora nad pravom Europske unije, u: U: T. Ćapeta i ostali (ur.), *Prethodni postupak u pravu Europske unije – suradnja nacionalnih sudova s Europskim sudom* (str. 49–81). Zagreb: Narodne novine

Dauses, A. M. (1986). Practical Considerations Regarding the Preliminary Ruling Procedure Under Article 177 of the EEC Treaty. *Fordham International Law Journal*. 3(X). 538–577

Hartley, T. C. (1998). *Основи права Европске Заједнице (превод)*. Београд: Институт за уставну и правну политику и Београдски центар за људска права

Joined cases 28 to 30/62, *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV v Netherlands Inland Revenue Administration*, ECR [1963], p. I-31

Joined cases 66, 127 and 128/79, *Amministrazione delle Finanze v Srl Meridionale Industria Salumi, Fratelli Vasanelli and Fratelli Ultrocchi*, ECR [1980], p. I-1237

Joined cases C-362/07 and C-363/07, *Kip Europe SA and Others and Hewlett Packard International SARL v Administration des douanes - Direction générale des douanes et droits indirects*, ECR [2008], p. I-9489

Кнежевић-Предић В., Радивојевић, З. (2009). *Како настаје и делује право Европске уније*. Београд: Службени гласник

Lang, G. (2011). *Učinci presude Europskog suda u prethodnom postupku*. U: T. Čareta i ostali (ur.), *Prethodni postupak u pravu Europske unije – suradnja nacionalnih sudova s Europskim sudom* (str. 83–101). Zagreb: Narodne novine

Lenaerts K., Arts D., Maselis I. (2006). *Procedural Law of the European Union*. London: Sweet & Maxwell

Mathijsen, P.S. (2004). *A Guide to European Union Law*. London: Sweet & Maxwell

Meškić, Z., Samardžić D. (2012). *Pravo Evropske unije*. Sarajevo

Nyikos, S.A. (2003). *The Preliminary Reference Process: National court Implementation, Changing Opportunity Structures and Litigant Desistment*. *European Union Politics*. 4(IV). 397–419

Schermers, H.G., Waelbroeck D.F. (2001). *Judicial Protection in the European Union*. The Hague: Kluwer Law International

Steiner, J., Woods, L. (2003). *Textbook on EC Law*. Oxford: Oxford University Press

Tuomas, O. (2001). *Between Precedent and the Present*. *Turku Law Journal*. 1(III). 105–118

Nebojša Raičević, LL.D.

Associate Professor,
Faculty of Law, University of Niš

The Effects of a Preliminary Ruling of the European Court of Justice

Summary

One of the significant competences of the European Court of Justice is to issue a preliminary ruling on an issue which has been referred to this Court by the national courts of the EU Member States. In this procedure, the national courts are provided the necessary explanation on the applicable EU law, either through by interpreting some legal provisions or by assessing the validity of a legal act adopted by the EU institutions. The preliminary ruling of the Court of Justice is binding for the national court which referred the issue to the Court. The decision is also binding for all national courts which have jurisdiction to decide on legal remedies in this matter. On the other hand, the effect of the preliminary ruling on other national courts is not quite clear. In other words, there is a dilemma as to whether the preliminary ruling on a disputed issue posed in one proceeding is binding for all other courts, which have not been actually involved in this particular proceeding. As for the temporal effect of a preliminary ruling, there is a general rule that the Court's preliminary ruling has a retroactive effect. However, in some situation, the Court of Justice may limit the retroactive effect of its rulings if their *ex tunc* application is incompatible with the principle of legal certainty.

Key words: Court of Justice, preliminary ruling, national courts, effect of a preliminary ruling in main proceedings, *erga omnes* effect of a preliminary ruling, temporal effect of a preliminary ruling.